

جغرافیا و روابط انسانی، زمستان ۱۴۰۲، دوره ۶، شماره ۳، ص ۳۷۲-۳۵۱

بررسی چالش های دریابانی چابهار در مبارزه با قاچاق مواد مخدر با تاکید بر بُعد انسانی

احمدعلی گودرزی^۱، مهدی ترکمان^۲، حامد روشنی^{۳*}

۱- استادیار دانشگاه علوم انتظامی امین، abdollahmahmoudi74@gmail.com

۲- فارغ التحصیل دانشگاه علوم انتظامی امین

۳- دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد، رشته مدیریت و فرماندهی انتظامی دانشگاه امین

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۰۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۲۴

چکیده:

جمهوری اسلامی ایران به دلیل قرار داشتن در همسایگی کشور افغانستان به عنوان بزرگترین تولیدکننده مواد مخدر جهان و همچنین از این جهت که کوتاه ترین، با صرفه ترین و مهم ترین مسیر ترانزیت بین المللی مواد مخدر از شرق به غرب جهان است، یکی از آسیب پذیرترین کشورهای جهان در مقابله با قاچاق مواد مخدر است. شواهد نشان می دهد که اقدامات انجام گرفته در حوزه های مختلف با همکاری دستگاه های گوناگون جهت کنترل قاچاق مواد مخدر تأثیرات زیادی در این حوزه داشته است. یکی از مهمترین سازمان ها در حوزه یاد شده مرزبانی ناجا و به خصوص دریابانی چابهار می باشد که با اقدامات خود سعی در کاهش ترانزیت مواد مخدر داشته است. هر چند دریابانی چابهار تاکنون توانسته اند اقدامات بسیار مناسبی را در جلوگیری از ورود مواد مخدر به کشور داشته باشد اما خود با چالش هایی روبرو است؛ این تحقیق با روش کیفی و مصاحبه با ۳۰ کارشناس حوزه پژوهش انجام شده است. نتایج بدست آمده نشان می دهد که مرزهای شرقی ایران به دلیل طولانی بودن با دولتهای ورشکسته و بی ثبات همچون افغانستان و پاکستان، عوامل ژئومورفولوژیکی همچون اتصال استانهای شرقی با دشت لوت و برخی از عوامل داخلی مثل شرایط اقتصادی نامناسب مناطق مرزی، مهمترین منطقه قاچاق مواد مخدر به داخل کشور بوده و زمینه مناسبی را برای رشد و گسترش قاچاق مواد مخدر در این منطقه فراهم نموده است.

واژگان کلیدی: مرز، دریابانی، چالش، مواد مخدر، قاچاق

۱- شرح مساله:

قاچاق مواد مخدر در سطح جهان متاثر از عوامل انسانی و طبیعی است و وضعیت جغرافیایی- انسانی کشورها، اهمیت و اولویت هر یک از این عوامل را مشخص می‌کند. در برخی از کشورها، نقش عوامل انسانی که عمدتاً مربوط به مطالبات اجتماعی جامعه و سیاست‌های کلان و خرد دولت‌های آنهاست، برجسته‌ترند. ویژگی‌های جمعیتی شامل جوان بودن جمعیت، نرخ سواد، سطح آموزش، نرخ فقر اقتصادی و مسائل اجتماعی همه در گرایش افراد به مواد مخدر و افزایش قاچاق آنها اثرگذارند. همچنین رویکردهای مدیریتی دولت به چگونگی برخورد با این پدیده ممکن است باعث گسترش قاچاق شود. غیر از عوامل انسانی، در برخی از کشورها، قاچاق مواد مخدر تحت تاثیر وضعیت جغرافیایی آنها نیز صورت می‌گیرد که مهمترین عامل غالباً مربوط به وضعیت مرزها و چگونگی کنترل آنهاست. سیستان به دلیل واقع شدن در منطقه مرزی کشوربحران زده افغانستان با مخاطرات، چال شها و تحولاتی عمده در محیط امنیتی خود رو به رواست. واقعیت است که محیط راهبردی ایران، از جمله امنیت ملی در معرض حوزه های متعدد ژئوپلیتیک بیرونی قرار دارد؛ در عین حال فضای سرزمینی ایران به سبب آن که مکمل راهبردهای جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیکی کشورها و قدرت های پیرامونی است، تهدیداتی چون مهاجرت های غیرقانونی، قاچاق مواد مخدر و سلاح های غیرمجاز، جنایات سازمان یافته، ورود کالاهای ممنوعه، ناامنی نواحی مرزی و حمله به پاسگاه های مرزبانی و غیره در کنار تحركات قومی- مذهبی بویژه پس از جنگ افغانستان، امنیت مرزهای شرقی ایران را به مخاطره انداخته است (عبداللهی و همکاران، ۱۳۹۸: ۶۱) قاچاق مواد مخدر در مرزهای شرقی ایران متاثر از هر دو دسته عوامل انسانی و طبیعی است و از همین رو مدیریت و کنترل آنرا دشوار کرده است. به لحاظ طبیعی مرزهای شرقی ایران دارای شرایط خاص جغرافیایی از قبیل: مرزهای گسترده و طولانی، بیابان‌های گرم و وسیع، کویرها و نمک‌زارهای متعدد و کوهستانهای مرتفع و غیرقابل کنترل حاصل فرایند ژئومورفولوژیکی هستند که شرایط مساعدی را برای قاچاقچیان مواد مخدر فراهم کرده است.

غیر از این، عوامل انسانی مهمی نیز در دو سوی مرزهای شرقی کشور، قاچاق مواد مخدر را تسهیل کرده است. ظرفیت تولید مواد مخدر در کشورهای همسایه یعنی افغانستان و پاکستان، دست داشتن قدرتهای بزرگ در قاچاق مواد در کشورهای یاد شده، بافت جمعیتی ساکن در آن سوی مرزها که به لحاظ اقتصادی با تولید مواد مخدر پیوند ناگسستنی دارد، حضور قاچاقچیان حرفه‌ای در مرزهای شرقی، از علل پدیدآورنده‌ای هستند که کنترل و مدیریت کامل آنها در این سوی مرزها امکان پذیر نیست. برخی از عوامل انسانی قابل کنترل داخلی نیز وجود دارند که تاکنون به طور کامل مدیریت نشده‌اند؛ مانند جمعیت قومی دو سوی مرزهای شرقی کشور که با مواد مخدر پیوند تاریخی دارد، فقر گسترده در این مناطق، بیکاری جوانان، فقدان سیاست‌های کلان مدیریتی و منسجم در برخورد با قاچاق در این مناطق، عدم وفاق و هماهنگی بین دستگاه‌های متصدی مبارزه با قاچاق مواد مخدر و مطرح بودن مسائل سیاسی در قاچاق مواد مخدر (مویر، ۱۳۷۹: ۱۶۲). چابهار به دلیل قرارگیری در موقعیت خاص جغرافیایی از قبیل دسترسی به آبهای آزاد دریای عمان و اقیانوس هند، خلیج فارس و دسترسی به کشورهای آسیایه میانه به عنوان کریدور دریایی یکی از امن ترین و نزدیک ترین راه های اتصال هلال طلایی به اروپا، آفریقا و غرب آسیا می باشد. موقعیت خاص جغرافیایی چابهار، خلاء های موجود مرز دریایی، خلاء های قانونی و قانون گریز بودن مردمان بومی منطقه از جمله موضوعاتی می باشد که قاچاق مواد مخدر در حوزه دریایی چابهار را با افزایش مواجهه نموده است. از همین رو شناسایی چالش های دریابانی چابهار در مبارزه با قاچاق مواد مخدر، میتواند در جلوگیری از آسیب های گوناگون ناشی از قاچاق مواد مخدر مفید باشد که در این تحقیق بدان پرداخته می شود.

۲- مبانی نظری:

۲-۱- دریابانی

پلیس دریابانی یکی از یگان های زیرمجموعه فرماندهی مرزبانی ناجا است که وظیفه حفظ امنیت آب‌های ایران را بر عهده دارد. دریابانی فرماندهی مرزبانی ناجا با در اختیار داشتن ۲۷۰۰ کیلومتر از مرز آبی در

سه حوزه جغرافیایی دریای خزر، خلیج فارس و دریای عمان در استان های گیلان، مازندران، گلستان، خوزستان، سیستان و بلوچستان، هرمزگان و بوشهر وظیفه مراقبت و کنترل از این مرزهای آبی، اجرای معاهدات و پروتکل های مصوبه مرزی، استیفای حقوق دولت و اتباع مرزنشین جمهوری اسلامی ایران در مرزها و محدوده انحصاری اقتصادی دریاها را بر اساس بند ۱۰ ماده ۴ قانون نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۶۹/۹/۲۷) را بر عهده دارد (ستاره، ۱۳۸۸: ۱۲).

۲-۲- قاجاق:

قاجاق ۱ یا نهران فروشی چیزی است که ورود آن به کشور یا معامله آن از طرف دولت ممنوع و بدون مجوز است در علم اقتصاد به صورت مشخص به ورود و خروج کالا که مخفیانه از مرزهای کشور وارد یا خارج شود، قاجاق می گویند. کالای اقتصادی که مورد قاجاق قرار می گیرد را کالای قاجاق می نامند. شخص یا اشخاصی که مبادرت به انجام قاجاق می کنند را قاجاقچی یا سوداگر می گویند. (قانون مبارزه با قاجاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲/۱۰/۳، ص ۸)

۲-۳- مرز:

مرز به پدیده ای فضایی اطلاق می شود که بازتاب دهنده قلمرو حاکمیت یک دولت است و مطابق قواعد خاص در مقابل حرکت انسان، انتقال کالا یا نشر افکار مانع ایجاد می کند یا آن را محدود می سازد (گلاسز، ۲۰۰۴: ۸۰). مرزعامل اصلی در تعریف سرزمین و از موضوعات اساسی علم جغرافیای سیاسی می باشد؛ مرزها به عنوان پدیده ای دائمی در جغرافیای سیاسی مورد مطالعه می باشند که در مقابل جابجایی انسان، اندیشه و کالا می تواند هم نقش بازدارندگی و هم نقش همکاری را بین دو دولت داشته باشد (حیدری فر، ۱۳۸۹: ۱۲۶). مرز ابزار پایه و اولیه دولت است؛ زیرا، هیچ دولتی بدون داشتن سرزمینی با مرزهای مشخص و محدود نمی تواند در زمینه های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و حتی قضایی پیشرفت نهایی داشته باشند (زین العابدین، ۱۳۸۸: ۹۹). اصطلاح مواد مخدر، اغلب به افیون ها یا مواد تریاک دار (آرام بخش) اشاره

¹ Smuggling

دارد که با نام قرص‌های مسکن نیز از آن یاد می‌شود. به لحاظ عرفی و حقوقی، این اصطلاح به معنای داروهای قاچاق است که تعریفی نه چندان دقیق و بدون توجه به جزئیات علم داروشناسی است (UNODC: 2017).

۲-۴- راهبردهای مدیریت مرز:

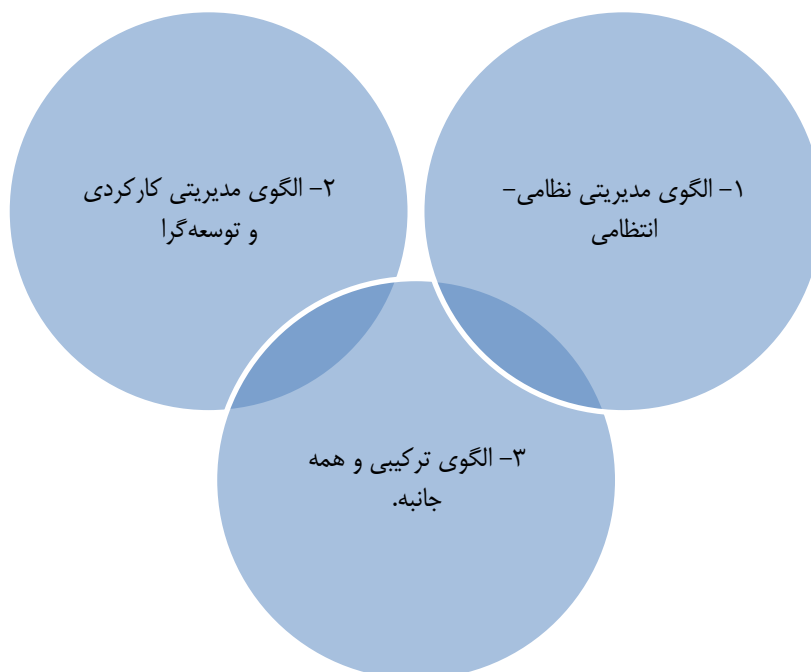
اولین گام در جهت بهبود تاثیرات اقدامات مرزی، اتخاذ راهبرد مناسب و انتخاب راهکارهای کاربردی مطلوب در این زمینه می باشد. با این هدف ابتدا باید استراتژی مناسب با مرزها را شناخته و بهترین سیاست ها، راهکارها و راهبردها را انتخاب نماییم:

✓ راهبرد تهدید محور: پایه و مبنای این استراتژی بر تهدیدزا بودن مرزها و مناطق مرزی استوار است. بر اساس این نگرش، کفه تهدید بر کفه فرصت در رابطه با مرزها سنگینی می نماید و شرایط به گونه ای است که تهدیدهای بالقوه و بالفعلی که مرزها و مناطق مرزی را تهدید می کند، خیلی بیشتر از فرصت ها می باشد.

✓ راهبرد فرصت محور: در این راهبرد بر عکس راهبرد تهدید، وزن سنگینی به فرصت سازی و فرصت زایی مرزها و مناطق مرزی داده می شود. در این شیوه از حداکثر فرصتها و امکانات مرزی برای رونق توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه استفاده می شود. از نظر سیستم مدیریت مرزی، این راهبرد مدیریت کارکردی را مناسب ترین شیوه اداره و کنترل مرز می دانند.

✓ راهبرد تلفیقی: این نگرش جنبه های تهدید و فرصت را به طور همه جانبه در مدیریت مرزی در نظر دارد. بر مبنای این راهبرد، بهترین مدل مدیریتی برای مرزها و مناطق مرزی مدیریت ترکیبی می باشد (نامی و اخباری ، ۱۳۸۸ : ۴۵ - ۴۴).

بر اساس راهبردهای متفاوت در زمینه کنترل مرزها و با عنایت به موقعیت مرزها و تحولات فضای داخلی و محیط های بیرونی، سه نوع الگوی مدیریتی به شرح شکل زیر برای مرزها و مناطق مرزی کشورها قابل طرح می باشد:

شکل ۱: الگوهای مدیریتی مرز. ترسیم از نگارندگان

هر یک از این الگوهای مدیریتی با توجه به راهبردها و سیاست‌های اتخاذ شده، راهکارها و برنامه‌های اجرایی خاصی را جهت اداره و کنترل مرزها تدوین و عملیاتی می‌نمایند (پرات، ۲۰۰۱: ۷) با توجه به نتایج و یافته‌های حاصل از مطالعات انجام شده (زرقانی، ۱۳۸۶؛ نامی و اخباری، ۱۳۸۸؛ حافظ نیا، ۱۳۸۱، ۱۳۸۴)

۳- روش تحقیق:

پژوهش حاضر از نوع تحقیق کیفی است. پژوهش کیفی برای درک و تبیین پدیده‌های پیچیده اجتماعی از داده‌های کیفی نظیر داده‌های حاصله از مصاحبه، مشاهده مشارکتی، مستندات، پرسشنامه و ... استفاده می‌کند. در این روش، دیدگاه‌های افراد مورد تحقیق ارزشمندند و محقق و تحقیق‌شونده با یکدیگر در رابطه متقابل در نظر گرفته می‌شوند (دلاور، ۱۳۸۳: ۸۷). برای جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات از روش پیمایشی (مصاحبه نیمه ساختار یافته) استفاده شده است. «مصاحبه نیمه ساختار یافته» برعکس مصاحبه ساختار یافته و بسته، باز است و در آن اجازه پرداختن به ایده‌های جدید داده می‌شود. همچنین جامعه آماری این تحقیق شامل

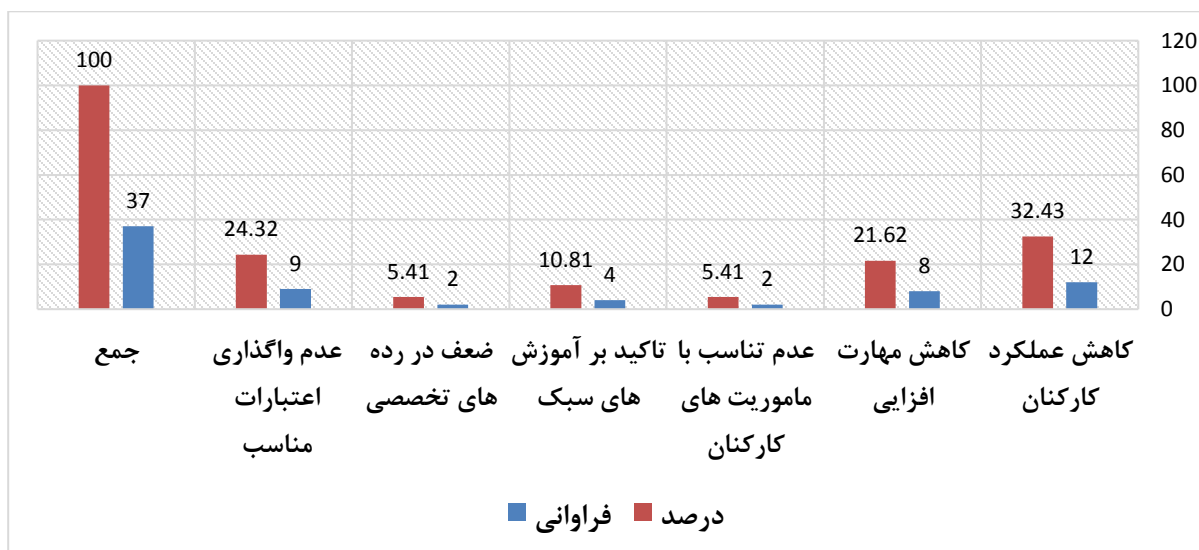
مسئولان و کارشناسان حوزه دریابانی می باشند. حجم نمونه در این تحقیق ۳۰ نفر و شیوه نمونه گیری از نوع نمونه گیری هدفمند و قضاوتی بوده است.

۴- یافته های تحقیق:

در این بخش یافته های تحقیق حاصل از مصاحبه با کارشناسان و خبرگان حوزه پژوهش ارائه شده و نتایج گویه ها به تفکیک بیان می شود.

➤ گویه اول

در این گویه از مسئولان و کارشناسان چالش های "ضعف سرمایه گذاری در امر آموزش و مهارت افزایی مرزبانان" پرسیده شده است که چه مواردی را شامل می شود و تاثیرگذاری آن در مبارزه با قاچاق مواد مخدر چیست؛ که در نمودار زیر نتایج کمی آن ترسیم شده است.

نمودار ۱: نتایج گویه ضعف سرمایه گذاری در امر آموزش و مهارت افزایی مرزبانان. منبع یافته های تحقیق

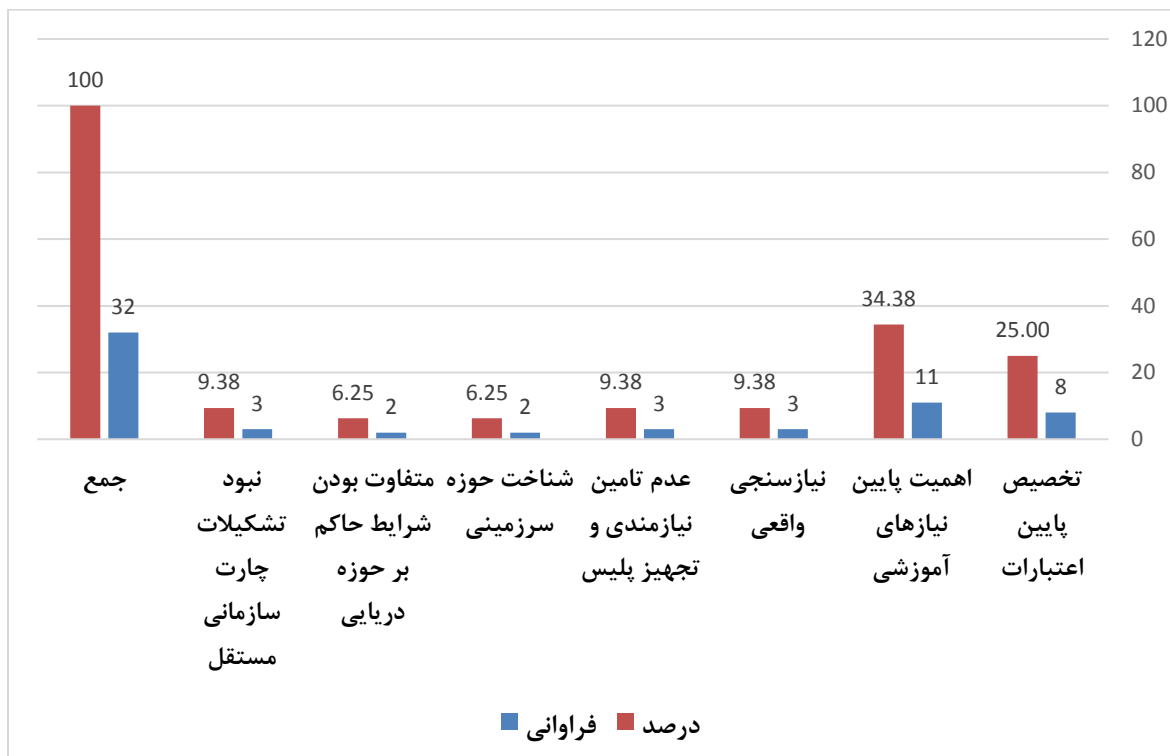
در نمودار بالا یافته های به دست آمده کمی شده اند، همانطور که ملاحظه می شود مصاحبه شونده ها با تفاوت معناداری معتقد بوده اند که ضعف سرمایه گذاری در امر آموزش و مهارت افزایی مرزبانان، باعث

کاهش عملکرد کارکنان می شود. مقدار وزنی شاخص کاهش عملکرد کارکنان ۳۲.۴۳ بوده و نشان دهنده فراوانی این شاخص در نظرات اغلب پاسخ دهندگان می باشد؛ همچنین کاهش مهارت افزایی با وزن ۲۱.۶۲ درصد از دیگر نتایج ضعف در سرمایه گذاری در امر آموزش می باشد. آنها معتقدند که یکی از اصول اصلی در بُعد انسانی مربوط به کارکنان مرزبانی، امر آموزش و مهارت افزایی می باشد که در این زمینه به هیچ وجه مرزبانی خوب عمل ننموده و این نقیصه به مراکز آموزشی و دانشکده بازمی گردد و مولفه های آموزشی و منابع و کتب هیچ تناسبی با ماموریت های کارکنان در راه مبارزه با مواد مخدر ندارد و آموزش های بدو خدمت و ضمن خدمت متناسب با ماموریت های عملی و پیش رو نبوده و پیشتر تکیه بر آموزش سبک بوده و آموزش های علمی و عملی دیگر در اولویت بعدی و به صورت کلی و غیر کاربردی ارائه می شود.

➤ گویه دوم

در این گویه از مسئولان و کارشناسان چالش های "عدم تعیین نیازهای آموزشی کارکنان" پرسیده شده است که چه مواردی را شامل می شود و تاثیرگذاری آن در مبارزه با قاچاق مواد مخدر چیست؛ که در نمودار زیر نتایج کمی آن ترسیم شده است.

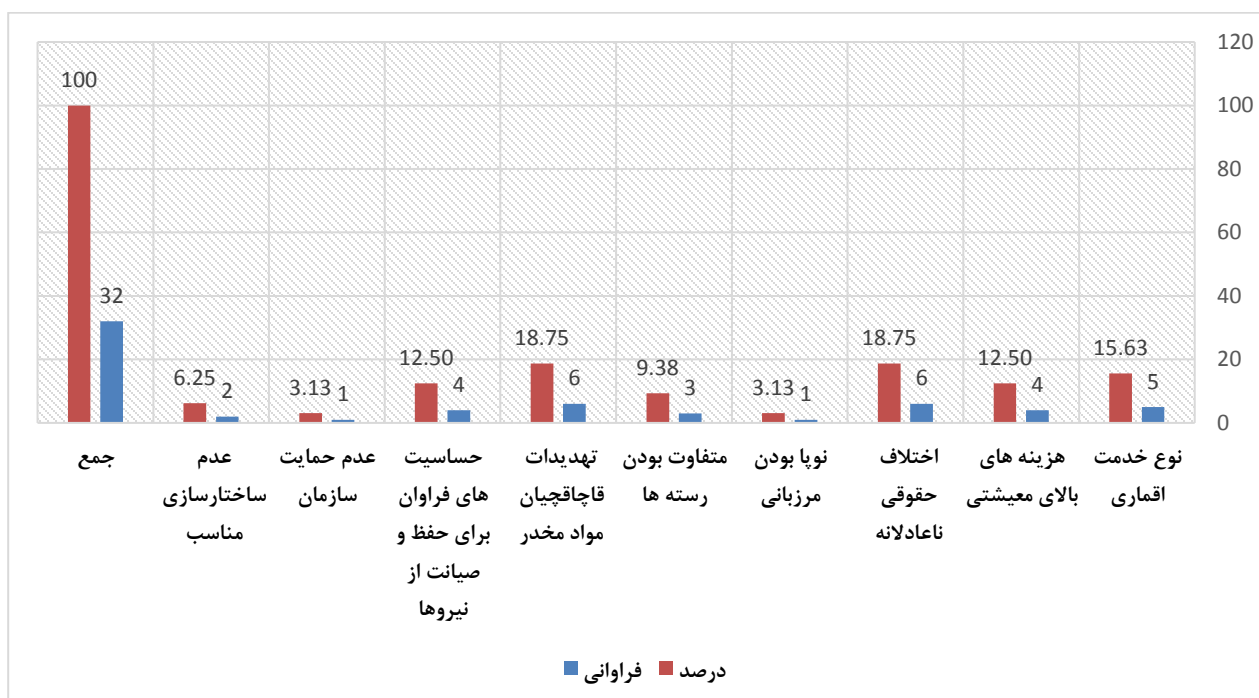

نمودار ۲: نتایج گویه عدم تعیین نیازهای آموزشی کارکنان. منبع یافته های تحقیق

همانطور که نمودار فوق نشان می دهد شاخص تخصیص پایین اعتبارات با ۲۵ درصد فراوانی و شاخص اهمیت پایین نیازهای آموزشی با ۳۴.۳۸ درصد فراوانی بیشترین وزن کمی را در بین گویه ها داشته اند و چالش های گویه عدم تعیین نیازهای آموزشی کارکنان از نظر مصاحبه شوندگان به دلیل تخصیص اعتبارات ناچیز در این زمینه و یا واگذاری اندک نیازهای آموزشی از قبیل کتب، امکانات و... همیشه مشهود می باشد. آنها گفته اند که در خصوص نیازهای آموزشی کارکنان ضرورت دارد با انجام کارشناسی لازم در این زمینه اقدامات موثری صورت بگیرد که در حال حاضر پیرامون این موضوع اقدام خاصی در مرزبانی انجام نشده است.

➤ گویه سوم

در این گویه از مسئولان و کارشناسان چالش های "عدم امنیت شغلی مرزبانان" پرسیده شده است که چه مواردی را شامل می شود و تاثیرگذاری آن در مبارزه با قاچاق مواد مخدر چیست؛ که در نمودار زیر نتایج کمی آن ترسیم شده است.

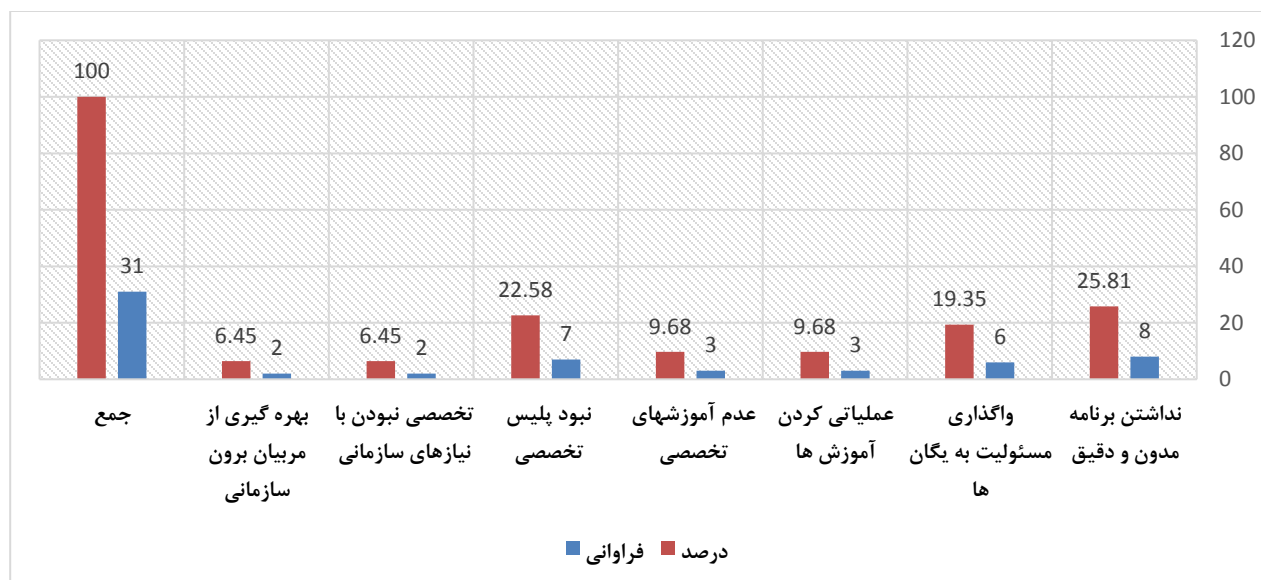
نمودار ۳: نتایج گویه عدم امنیت شغلی مرزبانان. منبع یافته های تحقیق

نتایج به دست آمده در خصوص عدم امنیت شغلی مرزبانان در نمودار فوق نشان می دهد شاخص های، اختلاف حقوقی ناعادلانه و تهدیدات قاچاقچیان مواد مخدر با مقدار ۱۸.۷۵ درصد امنیت شغلی مرزبانان را دچار مشکل کرده است؛ همچنین دو شاخص هزینه های بالای معیشتی و حساسیت های فراوان برای حفظ و صیانت از نیروها هم با ۱۲.۵ درصد فراوانی در نظرات پاسخ دهندگان چالش دیگر در گویه عدم امنیت شغلی مرزبانان می باشند. از نظر مصاحبه شوندگان امنیت شغلی در رده های ستادی و صافی مرزبانی وجود نداشته و اختلاف حقوقی ناعادلانه میان رده های ستادی و صافی سبب افت کیفیت امورات و فعالیت

کارکنان بویژه مبارزه با مواد مخدر و دیگر موضوعات شده است؛ آنها بیان داشته اند که نوع خدمت اقماری ۳۰ خدمت و ۱۵ استراحت در حال حاضر برای مرزبانان استان عملیاتی مانند سیستان و بلوچستان سخت است و هزینه های تردد و ایاب ذهاب بالا و... همگی تفکری را در کارکنان القاء می کنند که امنیت شغلی کافی ندارند. در این خصوص مزایا و معیشت و خدماتی که به پرسنل واگذار می گردد متناسب با سختی مشاغل آنان نمی باشد و انتظارات در این حوزه بیشتر از وضع موجود می باشد.

➤ گویه چهارم

در این گویه از مسئولان و کارشناسان چالش های "ضعف در توانمندسازی، پرورش و بهره گیری نیروی انسانی متخصص و متناسب با نیاز سازمانی" پرسیده شده است که چه مواردی را شامل می شود و تاثیرگذاری آن در مبارزه با قاچاق مواد مخدر چیست؛ که در نمودار زیر نتایج کمی آن ترسیم شده است.

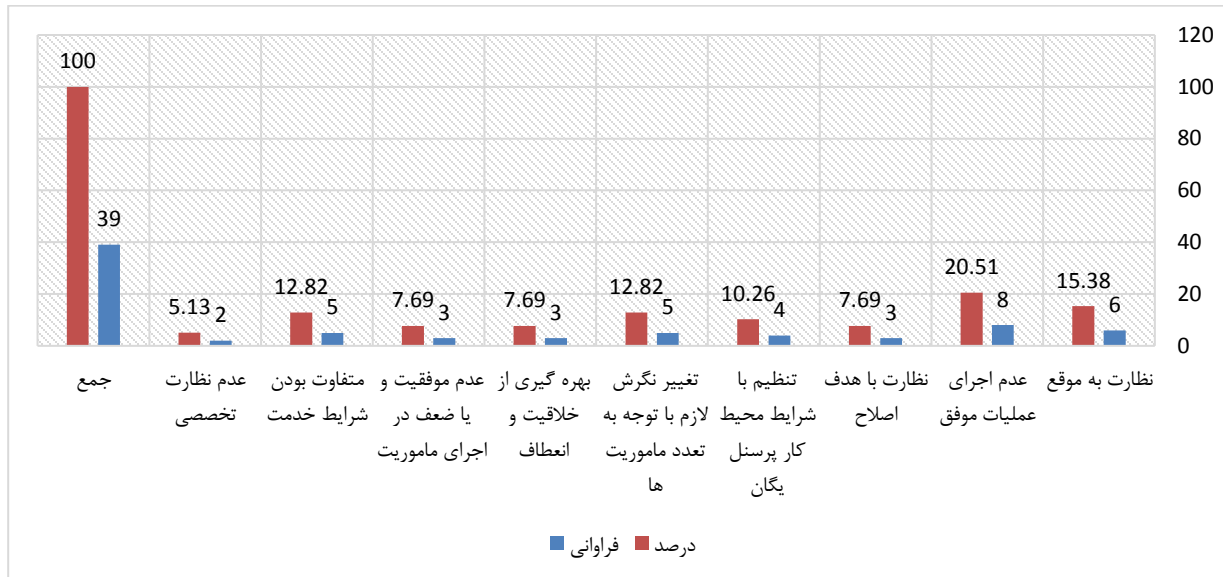
نمودار ۴: نتایج گویه ضعیف در توانمندسازی، پرورش و بهره گیری نیروی انسانی متخصص و متناسب با نیاز

سازمانی. منبع یافته های تحقیق

داده های به دست آمده درباره گویه ضعف در توانمندسازی، پرورش و بهره گیری نیروی انسانی متخصص و متناسب با نیاز سازمانی نشان می دهد که شاخص های ۱. نداشتن برنامه مدون و دقیق با ۲۵.۸۱ درصد فراوانی، ۲. نبود پلیس تخصصی با ۲۲.۵۸ درصد فراوانی و ۳. واگذاری مسئولیت به یگان ها با ۱۹.۳۵ درصد فراوانی بیشتر تاثیرگذاری را در خصوص چالش های گویه فوق داشته اند. مصاحبه شوندگان معتقدند که در زمینه توانمندسازی و بهره گیری از نیروی انسانی متخصص که متناسب با نیاز سازمانی است ضعف داریم و جدا از اینکه در بحث پرورش نیروها و توانمندسازی آنها در حوزه دریایی برنامه مدون و دقیقی وجود ندارد گاهی اوقات این مسئولیت بر عهده یگان های اقدام کننده واگذار می شود که کار توان آنها را کم می کند. به نظر آنها ضعف توانمندسازی بیشتر در رده ها آموزشگاه ها و دانشکده نمود پیدا می کند و می بایست طوری برنامه ریزی گردد که اغلب آموزش نیروها در یگان های عملیاتی طی شود. امروزه در مراکز آموزشی بدو خدمت، اقدام ویژه ایی در خصوص پرورش، مهارت افزایی و توانمندسازی کارکنان در مباحث دریایی صورت نمی پذیرد و آنچه که موجب پرورش کارکنان و توانمندسازی آنان می گردد در حین خدمت است. باید بگونه ایی برنامه ریزی گردد که اقدامات ویژه ای در این خصوص به عمل آید.

➤ گویه پنجم

در این گویه از مسئولان و کارشناسان چالش های " متناسب نبودن برنامه ریزی و نظارت بر برنامه های عملیاتی در واحدهای مرتبط " پرسیده شده است که چه مواردی را شامل می شود و تاثیرگذاری آن در مبارزه با قاچاق مواد مخدر چیست؛ که در نمودار زیر نتایج کمی آن ترسیم شده است.

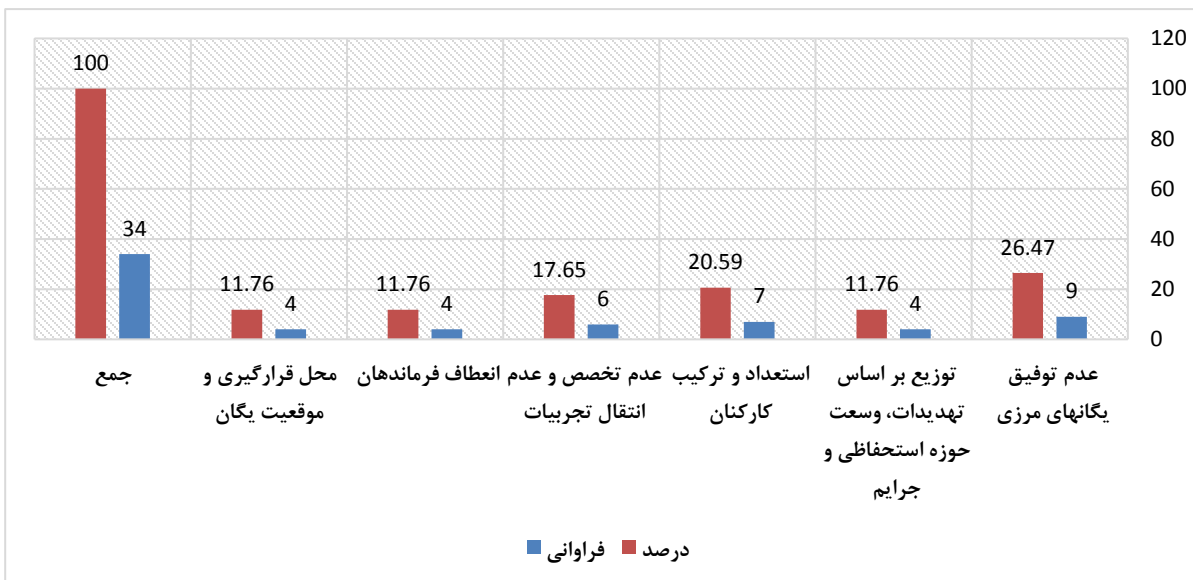
نمودار 5: نتایج گویه متناسب نبودن برنامه ریزی و نظارت بر برنامه های عملیاتی در واحدهای مرتبط. منبع یافته های

تحقیق

نمودار بالا نتایج میزان به دست آمده از نظرات مصاحبه شونده‌گان درباره گویه متناسب نبودن برنامه ریزی و نظارت بر برنامه های عملیاتی در واحدهای مرتبط می باشد. همانطور که ملاحظه می شود شاخص های، نظارت به موقع با درصد فراوانی ۱۵.۳۸ درصد و شاخص عدم اجرای عملیات موفق با ۲۰.۵۱ درصد فراوانی بیشترین امتیاز را داشته اند. پاسخگویان بیان داشته اند که تناسب بین برنامه ریزی ها و نظارت بر عملکرد عملیاتی بین واحدهای اقدام کننده امری لازم و ضروری است. بفرض مثال برنامه ریزی شده است که نظارت تخصصی بصورت هر ۶ ماه یکبار و بازرسی هر سه ماه یکبار از واحدهای عملیاتی بعمل آید و لیکن این نظارت ها به موقع انجام نگردد؛ سبب ایجاد چالش های فراوان خواهد شد و عدم تناسب برنامه ریزی ها و نظارت ها سبب ایجاد استرس کاری در نیروهای عملیاتی می گردد و اجرای یک عملیات یا ماموریت موفق را دچار مشکل می نماید.

➤ گویه ششم

در این گویه از مسئولان و کارشناسان چالش های "ترکیب نامطلوب و توزیع نامناسب نیروها" پرسیده شده است که چه مواردی را شامل می شود و تاثیرگذاری آن در مبارزه با قاچاق مواد مخدر چیست؛ که در نمودار زیر نتایج کمی آن ترسیم شده است.

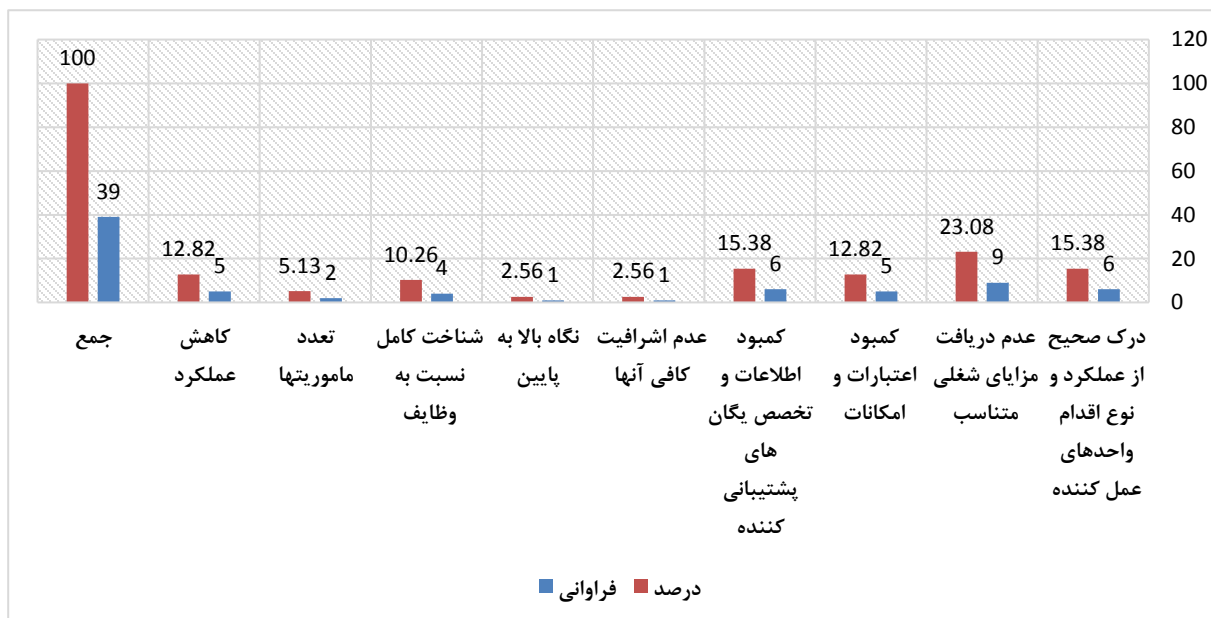
نمودار ۶: نتایج گویه ترکیب نامطلوب و توزیع نامناسب نیروها. منبع یافته های تحقیق

همانطور که در نمودار بالا نشان داده شده است اکثر پاسخگویان معتقدند که ترکیب نامطلوب و توزیع نامناسب نیروها، عدم توفیق یگانهای مرزی است که مقدار فراوانی آن ۲۶.۴۷ درصد و بعد از آن شاخص استعداد و ترکیب کارکنان با درصد فراوانی ۲۰.۵۹ درصد است. مصاحبه شوندهگان معتقدند که آمایش و توزیع مناسب نیروها می تواند در عملکرد واحدهای اقدام کننده در مبارزه با مواد مخدر تاثیرات مطلوبی بگذارد. استعداد و ترکیب کارکنان که در برآوردهای عملیاتی بدان پرداخته می شود رابطه بسیار قوی با عملکرد یک یگان دارد. نیروها بر اساس چارت سازمانی توزیع می شوند و این در حالی است که تخصیص

نیرو می بایست بر اساس تهدیدات و وسعت حوزه استحفاظی و جرایم در هر مقر صورت گیرد متأسفانه در زمینه برنامه ریزی چارت سازمانی، مرزبانی با مشکل مواجه می باشد. به نظر کارشناسان تحقیق منابع انسانی یکی از سرمایه های یک سازمان می باشد و تناسب منابع انسانی با ماموریت های در چینش و توزیع مناسب نیروها، موجب موفقیت در ماموریت های سازمانی خواهد شد و وجود تیم متخصص و ترکیب و هماهنگی نیروها باعث انجام موفق ماموریت می شود و عدم ترکیب و توزیع نامناسب نیروها در مبارزه با مواد مخدر در دریا قطعاً چالش ها را افزایش خواهد داد.

➤ گویه هفتم

در این گویه از مسئولان و کارشناسان چالش های "عدم تناسب بین مشاغل پشتیبانی و اجرایی" پرسیده شده است که چه مواردی را شامل می شود و تاثیرگذاری آن در مبارزه با قاچاق مواد مخدر چیست؛ که در نمودار زیر نتایج کمی آن ترسیم شده است.

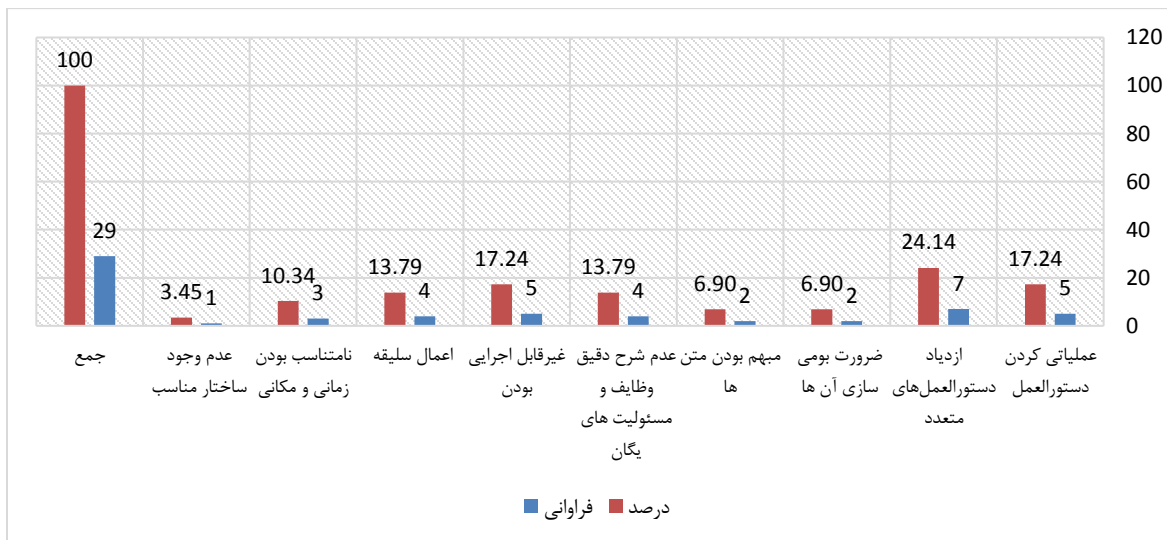

نمودار ۷: نتایج گویه عدم تناسب بین مشاغل پشتیبانی و اجرایی. منبع یافته های تحقیق

همانطور که نتایج گویه عدم تناسب بین مشاغل پشتیبانی و اجرائی در نمودار بالا نمایش داده شده، حاکی از آن است که سه شاخص ۱. عدم دریافت مزایای شغلی متناسب با مقدار فراوانی ۲۳.۰۸ درصد، ۲. درک صحیح از عملکرد و نوع اقدام واحدهای عمل کننده با ۱۵.۳۸ درصد و ۳. کمبود اطلاعات و تخصص یگان های پشتیبانی کننده با ۱۵.۳۸ درصد بیشتر فراوانی را در بین نظرات پاسخ دهندگان داشته اند. یافته ها نشان می دهد که تناسب بین مشاغل پشتیبانی و اجرایی امری ضروری است و تا زمانی که نیروهای پشتیبانی کننده درک صحیحی از عملکرد و نوع اقدام واحدهای عمل کننده نداشته باشند، نمی توانند آنگونه که لازم است پشتیبانی عملیاتی داشته باشند.

➤ گویه هشتم

در این گویه از مسئولان و کارشناسان چالش های "عدم وجود دستورالعمل ها و دستور کار مشخص در انجام وظایف کارکنان" پرسیده شده است که چه مواردی را شامل می شود و تاثیرگذاری آن در مبارزه با قاچاق مواد مخدر چیست؛ که در نمودار زیر نتایج کمی آن ترسیم شده است.

نمودار ۸: نتایج گویه عدم وجود دستورالعمل ها و دستور کار مشخص در انجام وظایف کارکنان. منبع یافته های

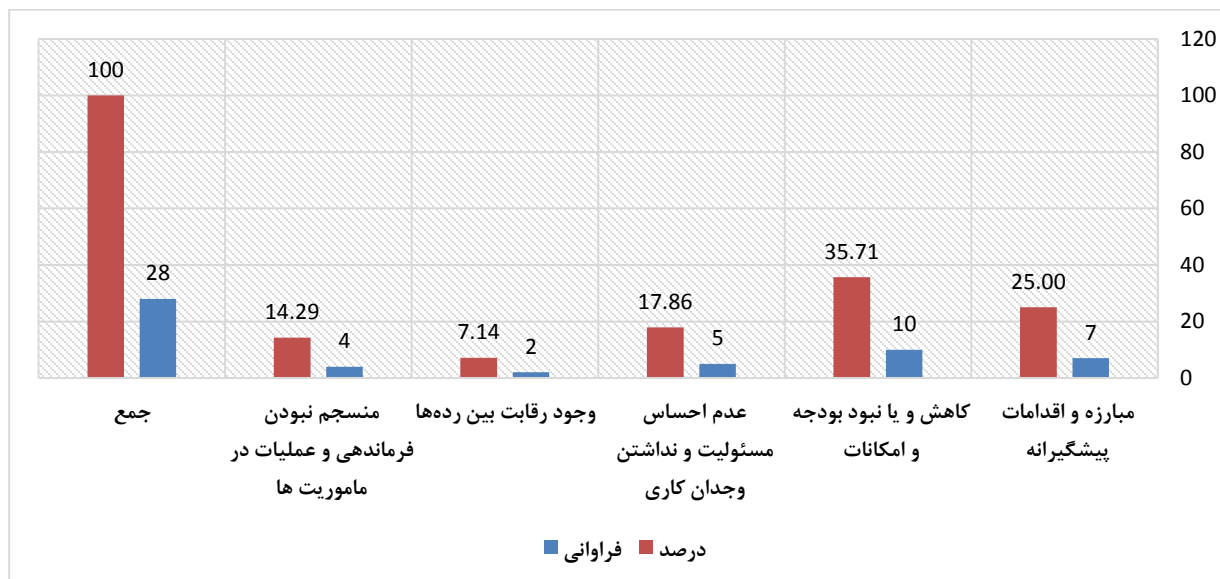
تحقیق

فراوانی به دست آمده درباره گویه فوق با ۲۴.۱۴ درصد شاخص ازدیاد دستورالعمل‌های متعدد و شاخص عملیاتی کردن دستورالعمل و شاخص غیرقابل اجرایی بودن با ۱۷.۲۴ درصد فراوانی را نشان می‌دهد. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که دستورالعمل و دستور کار لازم وجود داشته لذا به دلیل تعداد زیاد و همچنین گذشت زمان سبب فراموشی شده است. طبق نظرات نمونه آماری تحقیق در بعضی از امور، دستورالعمل و دستور کار مشخص و واضح ای وجود ندارد، اما آنچه که بیشتر باعث ایجاد مشکل شده ازدیاد دستورالعمل‌های متعدد، ضرورت بومی سازی آن‌ها و مبهم بودن متن‌های آن‌ها می‌باشد به گونه ای که بسیاری از کارکنان فرصت مطالعه آنها را ندارند و یا اینکه در صورت مطالعه استفاده چندانی از آن نمی‌برند.

➤ گویه نهم

در این گویه از مسئولان و کارشناسان چالش‌های "پایین بودن سطح مشارکت بین سازمانی" پرسیده شده است که چه مواردی را شامل می‌شود و تاثیرگذاری آن در مبارزه با قاچاق مواد مخدر چیست؛ که در نمودار زیر نتایج کمی آن ترسیم شده است.

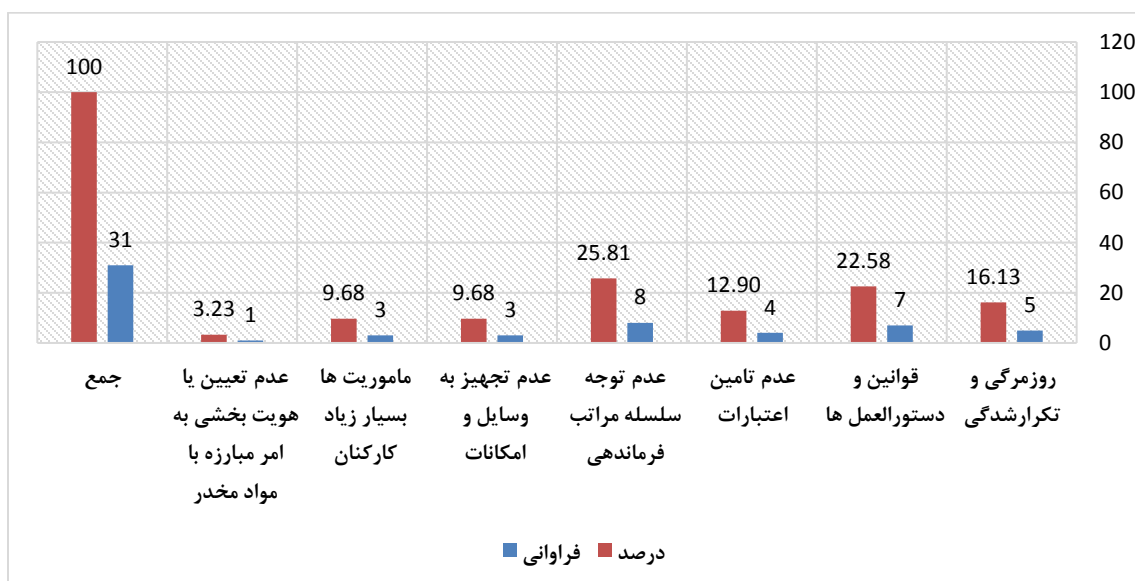

نمودار ۹: نتایج گویه پایین بودن سطح مشارکت بین سازمانی. منبع یافته های تحقیق

پاسخ مشارکت کنندگان به گویه فوق که درباره پایین بودن سطح مشارکت بین سازمانی است نشان می دهد که علل این امر کاهش و یا نبود بودجه و امکانات با ۳۵.۷۱ درصد فراوانی و عدم احساس مسئولیت و نداشتن وجدان کاری با ۱۷.۸۶ درصد فراوانی است که سبب چالش هایی از قبیل کاهش مبارزه و اقدامات پیشگیرانه در ورود مواد مخدر از گستره دریایی به داخل کشور می شود که وزن کمی این شاخص در نظر مصاحبه شوندگان ۲۵.۰ درصد می باشد. به طور کلی یافته های تحقیق نشان می دهد مشارکت بین سازمانی در مبارزه با مواد مخدر آن هم در حوزه دریا نقش تعیین کننده دارد. امروزه مشارکت در هر مبحثی نقش تعیین کننده دارد و چه مهمتر آنکه این مشارکت بین ارکان مختلف یک سازمان یا سایر سازمانهای دخیل در امر مبارزه با قاچاق مواد مخدر باشند. هر چه این مشارکت ها در جهت مثبت بیشتر باشند اقدامات بهتر و مطلوب تر خواهد بود.

➤ گویه دهم

در این گویه از مسئولان و کارشناسان چالش های "عدم حمایت از ابتکار عمل ها و نوآوری کارکنان" پرسیده شده است که چه مواردی را شامل می شود و تاثیرگذاری آن در مبارزه با قاچاق مواد مخدر چیست؛ که در نمودار زیر نتایج کمی آن ترسیم شده است.

نمودار ۱۰: نتایج گویه عدم حمایت از ابتکار عمل ها و نوآوری کارکنان. منبع یافته های تحقیق

پاسخگویان درباره گویه فوق بیان داشته اند که چالش های عدم حمایت از ابتکار عمل ها و نوآوری کارکنان سبب روزمرگی و تکرارشدگی می شود که مقدار فراوانی این شاخص ۱۶.۱۳ درصد می شود؛ از شاخص های دیگر در خصوص چالش های این گویه شاخص قوانین و دستورالعمل ها با مقدار فراوانی ۲۲.۵۸ درصد و شاخص عدم توجه سلسله مراتب فرماندهی با ۲۵.۸۱ درصد فراوانی می باشد که سبب ایجاد چالش در خصوص شده اند. نتایج طبق نظرات کارشناسان نشان می دهد که حمایت از نوآوری ها و خلاقیت های کارکنان ویژه ستاد نشینان میباشد و همه توجه سازمان به مراکز علمی پژوهشی است. عدم حمایت مدیران و فرماندهان بالادست به این موضوع کارکنان را جهت ارائه ابتکار عمل و نوآوری بی انگیزه

نموده است. عدم حمایت از ابتکار عمل‌ها و نوآوری افراد در یک مجموعه، از حلقه مغفول در ساختار اداری کشور است و مسئولین و روسا میل چندانی به بکارگیری کارکنان خلاق ندارند که این موضوع می‌تواند به ۲ دلیل باشد که حمایت از این نوآوری‌ها بار مالی دارد و دیگر اینکه مسئولین و روسا دیدگاه سنتی دارند و فرماندهی پایگاه دریابانی چابهار نیز از این موضوع متشنی نمی‌باشد.

نتیجه‌گیری:

قاچاق مواد مخدر در مرزهای شرقی ایران متأثر از هر دو دسته عوامل انسانی و طبیعی است. از لحاظ طبیعی مرزهای شرقی ایران دارای شرایط خاص جغرافیایی هستند و عوامل انسانی نیز در دو سوی مرزهای شرقی کشور، به تسهیل قاچاق مواد مخدر کمک کرده است. امروز علل و عوامل اثرگذار بر قاچاق مواد مخدر در مرزهای شرقی متفاوت با دوره‌های قبل است. این تغییرات در اثر تغییر وضعیت شرایط داخلی و خارجی این مرزها رخ داده است. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که مصاحبه‌شونده‌ها معتقدند که در امر آموزش و مهارت‌افزایی مرزبانان و دریابانان سرمایه‌گذاری مناسبی صورت نگرفته است و شاید به نوعی بیشترین ضعف را در حوزه آموزش بتوان اشاره کرد که این ضعف در رده‌های تخصصی از جمله دریابانی یک ایراد اساسی است. از نظر آنها سرمایه‌گذاری در امر آموزش و مهارت‌افزایی کارکنان در محیط کار واقعی و ارتقاء سطح آموزش‌های تخصصی، یکی از مهمترین و با ارزش‌ترین رویکرد فرماندهان و مدیران موفق در سازمانها می‌باشد، بنابر این ضعف در سرمایه‌گذاری و عدم تخصیص اعتبار لازم در این زمینه موجب بروز چالش‌هایی در عملیات مبارزه با مواد مخدر خواهد شد. گرچه همه کارکنان مرزبانی در طول خدمت تحت آموزش‌های متنوع قرار می‌گیرند لیکن در حوزه‌های تخصصی مبارزه با قاچاق مواد مخدر و سایر علوم مرتبط با آن به ویژه در حوزه سرزمینی چابهار نیاز است با بهره‌گیری از افراد با تجربه و کاردان آموزش‌های تخصصی برای کارکنان ارائه گردد. در این موضوع می‌توان از حوزه‌های مجاور یعنی دریابانی و انتظامی هرمزگان در زمینه آموزش کارکنان بهره جست.

در نهایت گفتنی است که بدون شک هر مجموعه نیازمند توانمندسازی و پرورش نیروی انسانی کارشناس و متخصص در شرایط سازمانی و ماموریت‌های ذاتی آن می باشد که در این راستا مرزبانی و دریابانی با چالش های اساسی روبرو می باشند. به جهت اینکه مرزبانی از اواخر دهه ۸۰ از فراجا منفک شده همیشه و طی این چند سال در مباحث توانمندسازی و به کارگیری نیروهای باتجربه با چالش مواجه می باشد. طبق یافته های تحقیق از آنجائی که به مبارزه با مواد مخدر به عنوان یک پلیس تخصصی یا یک معاونت مستقل در مرزبانی توجه نشده، لذا در امر آموزش چه در بدو استخدام و چه در زمان خدمت نیروی متخصص پرورش داده نشده فلذا اکثریت کارکنان که در واحدهای مذکور یا در ماموریت های این چنین استفاده می شوند علیرغم زبده بودن متخصص این امر نیستند. بهره‌گیری از کارکنان متخصص و با تجربه بخصوص در رسته های تخصصی دریایی و ارتقاء توانمندسازی کارکنان و بهره‌مندی از تخصص آنان در ماموریت های محوله، باعث موفقیت در عملیات های مبارزه با مواد مخدر و ضعف در این مسئله موجب بروز چالش خواهد شد.

منابع و مأخذ

- چوخاجی زاده مقدم ، محمد باقر (۱۳۸۱) آمایش و دفاع سرزمینی ، مجموعه مقالات همایش آمایش و دفاع سرزمینی، تهران انتشارات دانشگاه امام حسین.
- حافظ نیا ، محمد رضا (۱۳۸۱) جغرافیای سیاسی ایران، تهران :انتشارات سمت.
- حیدری فر محمد رئوف(۱۳۸۹)، بررسی انتقادی گفتمان جهان بدون مرز، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال ششم ، شماره دوم تابستان
- زرقانی، سید هادی (۱۳۸۵) عوامل مؤثر در امنیت مرزی با تأکید بر مرز شرقی ایران و افغانستان، مجله علوم جغرافیایی.

- زرقانی، سیدهادی (۱۳۸۶) مقدمه ای بر شناخت مرزهای بین المللی با تاکید بر کارکردهای امنیتی و انتظامی، تهران، نشر دانشگاه علوم انتظامی ناجا.
- زین العابدین یوسف، شیرزاد زهرا(۱۳۸۸)؛ تحولات ژئوپولیتیکی حاکمیت، فصلنامه علمی پژوهش های جغرافیای انسانی، سال اول، شماره چهارم پاییز
- سلطانی، ابوالقاسم؛ احمدی، راضیه و سلطانی، محمود (۱۳۹۴) تاثیر شرایط اقتصادی و توسعه نیافتگی مناطق مرزی شرق کشور بر قاچاق مواد مخدر، مجموعه مقالات کنفرانس بین المللی اقتصاد مدیریت، تهران.
- عبداللهی، محسن، حسین دوستی مقدم، پروانه شهرکی، ملیحه دوستی مقدم(۱۳۹۸)؛ تاثیر موانع مرزی بین ایران و افغانستان بر امنیت منطقه سیستان، مجله جغرافیا و روابط انسانی، دوره ۲، شماره ۱ - شماره پیاپی ۵ تیر ۱۳۹۸ صفحه ۶۱-۷۱
- مخدوم، مجید (۱۳۷۴) شالوده آمایش سرزمین، تهران، نشر دانشگاه تهران.
- نامی، حسن و اخباری، محمد (۱۳۸۸) جغرافیای مرز با تاکید بر مرزهای ایران، تهران: انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
- **unode (2017) economic and social consequences of drug abuse and illicit trafficking.**